

ІСТОРИЧНІ ДИСКУСІЇ

ВИСТУП НА УРОЧИСТОМУ ЗАСІДАННІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ІГОРЯ РАФАЇЛОВИЧА ЮХНОВСЬКОГО З НАГОДИ 30-Ї РІЧНИЦІ ПРИЙНЯТТЯ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ

У виступі народний депутат України I, II, III, IV скликань, голова Народної Ради, видатний український вчений, державний та громадський діяч, Герой України Ігор Юхновський аналізує основні кроки українського політикуму на шляху прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Окреслює ключові здобутки і прорахунки депутатів українського парламенту I скликання. Привертає увагу Президента України Володимира Зеленського та депутатів Верховної Ради до головних проблем сучасності у зв'язку з розбудовою української державності. Акцентує на важливості таких основ Української держави як українська мова, армія, економічна й політична незалежність, добробут громадян, роль науки й освіти, прийняття вкрай актуальних й нагальних для країни законів.

Ключові слова: Декларація про державний суверенітет України, Ігор Юхновський, Народна рада, Верховна Рада України, Закони України, українська мова, здобутки й прорахунки.

Шановний пане Президенте, шановні депутати і гості, дякую голові Верховної Ради п. Дмитрові Олександровичу Разумкову за схвалення моєї особи для виступу на засіданні Верховної Ради. Сердечно дякую Олені Костянтинівні Кондратюк за запрошення і за організацію приїзду до Києва.

У своєму виступі я торкнувся декількох сторін історії нашого сьогодення та свого бачення нашої поведінки. Історія розвитку української державності у зв'язку з роковинами прийняття Декларації про державний суверенітет вимагає чесного ствердження розвитку тодішніх подій і головних діючих осіб і сил, а не лише декларування тривіальної історії кінцевого прийняття Декларації про незалежність. Я вже неодноразово говорив, що УРСР до Другої світової війни і після Другої світової війни, це різні республіки. Після війни з фронтів додому повернулись переможці, вони зайняли державні посади керівників політичних і економічних установ, вони заселили напівпусті міста, вони мали гідність переможців у страшній війні.

Під кінець війни відбулась ще одна епохальна подія в історії Землі. Вибух атомних бомб над Хіросімою і Нагасакі. Атомну бомбу робили найвизначніші фізики, зокрема Е. Фермі і А. Ейнштейн. Це змусило очільника Радянського Союзу Йосипа Сталіна звернутись до директора Інституту ядерної фізики академіка І. Курчатова з запитом: "Що потрібно зробити, що СРСР мав ядерну зброю?". В результаті був прийнятий абсолютно революційний Закон про освіту і науку. Зарплата і постачання родин науковців збільшилась в десятки разів. За короткий час країна була заповнена науковою літературою найкращих науковців світу. До 1950-х рр. СРСР здійснив випробування атомних і ядерних установ. Була створена ядерна зброя. Але і наукові установи за короткий час були оснащені найновішою технікою. Таке становище зберігається зараз у Китаї. У країні стався етнічний вибух наукових талантів. Вчитись, ставати науковцем, в загальному фахівцем стало престижно. В країні розцвітали покоління молодих, здібних, сповнених гідності наукових і виробничих кадрів.

У час прийому Декларації про суверенітет Кабінет Міністрів очолював мудрий і здібний прем'єр-міністр Вігольд Фокін – колишній керівник Держплану УРСР. Кібернетику в Академії наук очолював академік В. Михалевич. Разом з професором Подольовим вони створили цілу науку математичної економіки, зокрема систему рівнянь, балансу, пропозиції і попиту, надзвичайно важливу для Міністерства економіки. Україна і зараз тут має визначний пріоритет. Разом з В. Фокіним писався Закон про економічну самостійність України.

Незабаром відбувся перший майдан молоді, керований молодими активістами М. Іващишиним, О. Донієм, В. Кириленком, О. Барковим, О. Кузаном та ін. В результаті вийшла постанова Верховної Ради про проходження військової служби громадянами України на території України. Міністром оборони став колишній командувач ракетною частиною, який перший з військових визнав незалежність України, генерал К. Морозов. Все це події, пов'язані з прийняттям Декларації про незалежність.

А з Декларацією було так. У Верховній Раді, у 1990 році нам запропонували її текст. Вийшло так, що тодішнє радянське керівництво України на чолі з Володимиром Івашком ініціювало написання тексту Декларації. Текст опрацьовував Інститут із вивчення продуктивних сил Академії наук України на чолі з член-кореспондентом Дорогунцовим Сергієм Івановичем. Мені, як голові Народної Ради потрібно було вивчити текст Декларації. Ми залишили все, як було написано, за винятком посади Генерального прокурора. На той час Генеральний прокурор виконував функції теперішнього Конституційного суду. У поданому проєкті Декларації Генеральний прокурор України призначався на посаду Генеральним прокурором СРСР.

Нагадаємо, що два місяці перед тим, Верховна Рада Російської Федерації прийняла Декларацію про державний суверенітет Росії. Отже, Декларацію про державний суверенітет України потрібно було приймати конче. Треба було обов'язково змінити текст про призначення Генерального прокурора. Тут на щастя допоміг особисто Володимир Андрійович Василенко, представник Міністерства закордонних справ, тепер посол України, професор Києво-Могилянської академії. І у проєкті Декларації, поданому на Верховну Раду України, вже значилось, що Генерального прокурора України призначає Верховна Рада України. В проєкті Декларації ще говорилося про необхідність складання союзного договору. Але я знав, що цей пункт не має жодного значення. Від імені України я брав участь в роботі Всесоюзної комісії по складанню тексту союзного договору, і знав, що це марна справа, і не став сперечатись з комуністами. Обговорення у Верховній Раді не було надто бурхливим. Народна Рада в особі Івана Драча запропонувала оголосити Україну без'ядерною державою.

За стінами Верховної Ради вирував народ, вирував прекрасно вдягнутий народ, вирувало море квітів. І депутати Верховної Ради, неважно, чи то були депутати від Народної Ради, чи від комуністичної більшості, коли вийшли зі стін Верховної Ради, радіючий народ обсіпав їх таким морем квітів, на стільки змінив внутрішню психологію кожного з них, що вони, депутати, зрозуміли, вони поступили правильно.

Ще згодом був прийнятий Закон про економічну незалежність України, була прийнята Постанова про українське військо. Все це разом, Декларація про державний суверенітет, Закон про економічну самостійність, військо, що українці мають проходити військову службу на території України, фактично зробили Україну незалежною державою. Це була президентсько-парламентська держава. Президент міг призначати і звільняти міністрів. Разом з тим, були партії: Народний Рух, Республіканська партія, Комуністична партія. Був Національний банк з розумним керівником. Залишили діяти Конституцію УРСР, викинувши з неї розділ про керівну роль комуністичної партії. Все це було результатом прийняття Декларації про суверенітет.

Які помилки ми зробили? Найбільша помилка полягала в тому, що в пориві злості ми виключили з числа депутатів Володимира Івашка, який з групою депутатів-комуністів, не сказавши нам нічого, поїхав до Москви на XVIII з'їзд КПРС. В. Івашко був у довірливих відносинах з М. Горбачовим. Я глибоко переконаний, що його прогресивна діяльність як депутата Верховної Ради від

Київщини, а пізніше, як голови Верховної Ради дійсно вирішувалась разом з М. Горбачовим; і позитивність їхніх рішень схвалювалась народом. Я повинен сказати, що ми вперше стали європейським парламентом завдяки В. Івашко. Він запросив мене як голову Народної Ради на розмову і запропонував, щоб Народна Рада стала офіційною опозицією в парламенті. Нам було від Президії, яка мала 24 депутати, виділено 7 місць. Ми керували освітою, ми керували економікою, ми керували іншими напрямками виробничої діяльності України. На Верховній Раді були затверджені всі наші кандидати, всією Верховною Радою. Ми стали взірцевим європейським парламентом.

В особі В. Івашка, М. Горбачова, і його дружини – Раїси Максимівни, ми мали хороших друзів. Це зокрема, позначилось на вивільненні військовими територією Києво-Могилянської академії, в якому дружина Горбачова відіграла велику роль, попросивши міністра оборони Д. Язова передати нам територію КМА. Коли я, як голова Народної Ради, був на території Києво-Могилянки, мене зустрів генерал, начальник частини, він показав на середній корпус, побудований більшовиками на місці церкви, в якій похований гетьман І. Сагайдачний. Генерал пропонував допомогти розібрати цей корпус, вивільнити могилу гетьмана І. Сагайдачного.

Після В. Івашка Верховну Раду очолив Іван Плющ, людина мудра і колоритна. Саме він і провів обговорення і прийняття Декларації про незалежність. Україна розвивалась. Прогресивна робота прем'єра В. Фокіна розумно вела державу. Зокрема, В. Фокін організував друкування гривні. Під його керівництвом в уряді був прийнятий Закон про економічну незалежність. Ми зробили другу помилку, ми звільнили з посади прем'єра В. Фокіна.

Незабаром було ГКЧП. Після поразки ГКЧП, Народна Рада відіграла центральну роль в офіційному проголошенні незалежності України. Отже, прийняття Декларації про державний суверенітет стало вставним ключем у двері незалежної держави України.

Тепер, щоб підвести підсумки. Держава в своєму розвитку пережила нині революції, майдани. Кожен майдан чогось досягав, але щось і втрачав. Перший, студентський, на граніті, показав силу молоді, у нас стало своє власне військо. Показав позитивну роль Київської політехніки в наданні допомоги голодуючим студентам. Другий, помаранчева революція – це була демонстрація краси і сили народу у становленні справедливості вибору Президента держави. Третій – революція гідності. Результат – заборона і зникнення комуністичної ідеології, комуністів в парламенті, утвердження і захист української мови. “Четвертий” – перемога на президентських виборах Володимира Зеленського, створення нової політичної партії – Слуга народу. Всі ці досягнення – вистраждані величезними масами народу, і за жодних подій і обставин вони не повинні втрачатись.

І все-таки зараз є страшна дійсність – війна. Наша найголовніша вина в цьому – це наша необов'язковість у торгово-економічних відносинах, слабкість української Служби Безпеки у попередженні конфліктів, м'якість силових структур і готовність влади уступати національними принципами держави заради збереження життя людей.

Я хотів би як найстаріший депутат, як академік, як ветеран Другої світової війни, звернутись до Вас, шановний пане Президенте. Я спостерігав обличчя вашої шановної дружини, коли Ви приймали присягу. Її глибоке чисте потрясіння. Вже це дає Вам велику плату і кредит довіри. Не розгубіть його. Нехай ваша українська мова стане рідною і чудовою за своїм мелодійним звучанням. Нехай такою вона стане у вашій родині. Від Вас яскравим світлом нехай вона пошириться на ваших соратників і на всю державу.

Державність української мови – основа української держави. Зараз хто проти цього – є державним злочинцем.

Шановний пане Президенте, нехай ваш попередник, стане вашим радником і опорою. Не дозволяйте знижувати авторитет попередніх президентів. Іде війна за землю, за Україну. Пане Президенте, будьте рішучим, мудрим і непереможним. Не бійтесь воювати, на те у вас є збройні сили усієї країни.

Одне з найважливіших завдань держави – справедливість. Її в нашій державі не існує. Найбільшою виною попередніх керівників України є порушення закону вартості праці. Такого кардинального порушення, доведеного до абсурду, немає у жодній країні світу. Ні в Африці, ні в Океанії. У всьому світі, і особливо в європейській спільноті, є середня зарплата, це зарплата вчителя. Її величина становить вартість в порядку 880 кг хліба і тримається уже майже сотню років. Усі зарплати інших спеціальностей коливаються довкола середньої. Але коливаються, а не перевищують у сотні разів. Щоб утриматись, влада повинна справитись з цією проблемою, слід сприяти рішенню Верховної Ради про введення прогресивного податку на зарплату, в залежності від її розміру, аж до 80 % від величини заробітної плати.

Шановні депутати ІХ скликання, шановні мої колеги! Будьте працьовитими, бережіть честь Верховної Ради своїми діями, своєю мовою, своїм зовнішнім виглядом, заведіть обов'язково дрес-код. І одержуйте накінець шалену радість від прийнятих хороших Законів, законів Української держави.